

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародної економіки
Кафедра експертизи товарів та послуг

Допустити до захисту
В. о. завідувача кафедри ЕТП

(підпис)

доц., к. т. н. Т. А. Кунділовська
(прізвище та ініціали)

“ ____ ” _____ 2016 р.

Дипломна робота

на здобуття освітнього рівня магістра
за магістерською програмою «Експертиза товарів та послуг: експертиза
якості товарів та захист прав споживачів»
з теми: «Експертне оцінювання продуктів спортивного харчування,
представленого на ринку м. Одеси»

Виконавець: студентка 6 курсу
спеціальності 8.03051003 «Експертиза
товарів та послуг»

Сабанчук С. Б.
(прізвище та ініціали)

Керівник: Кунділовська Т. А.

Рецензент: Большаков С. І.
(прізвище та ініціали)

Одеса ОНЕУ 2017 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРОДУКТІВ СПОРТИВНОГО ХАРЧУВАННЯ.....	6
1.1. Сучасні проблеми формування ринку спортивного харчування в Україні.....	6
1.2. Класифікація продуктів спортивного харчування	22
1.3. Аналіз законодавчого регулювання виробництва і обігу спортивного харчування	26
Висновки до Розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2 ОБ'ЄКТИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	33
2.1. Характеристика асортименту продуктів спортивного харчування.....	33
2.2. Споживні властивості батончиків для спортивного харчування	38
2.3. Методи дослідження поживних властивостей продуктів для спортивного харчування.....	41
Висновки до Розділу 2.....	44
РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРТНЕ ОЦІНЮВАННЯ ПРОТЕЇНОВИХ БАТОНЧИКІВ, ПРИЗНАЧЕНИХ ДЛЯ СПОРТИВНОГО ХАРЧУВАННЯ.....	45
3.1. Експертне оцінювання протеїнових батончиків за станом маркування	45
3.2. Оцінка органолептичних властивостей протеїнових батончиків для спортивного харчування	56
3.3. Експертне оцінювання батончиків для спортивного харчування за результатами аналізу поживних переваг	61
Висновки до Розділу 3	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Продукти спортивного харчування – це група спеціальних харчових продуктів, які випускаються переважно для людей, які ведуть активний спосіб життя, займаються спортом і фітнесом. Вони покликані задовольняти потреби споживачів у есенціальних нутрієнтах та біологічно активних речовинах через вплив на стан організму людини при підвищенні фізичних навантажень з метою досягнення кращих результатів у спортивній діяльності, підвищення сили і витривалості, зміцнення здоров'я, збільшення об'ємів м'язів, нормалізацію обміну речовин тощо.

Сьогодні такий сегмент ринку як спортивне харчування динамічно розвивається через активне зростання інтересу до спорту серед населення. Ступінь розвитку спортивного харчування пов'язана із популярністю активного способу життя та кількістю населення, що регулярно займається фітнесом і спортом.

Чимало науковців приділяють значну увагу проблемам аналізу доцільності і фізіологічного значення використання продуктів для спортивного харчування у раціонах не тільки спортсменів, а й як спеціальних продуктах для вживання широкого кола споживачів.

Зокрема, дослідженню впливу харчового раціону на результативність спортсменів присвячено чимало праць, зокрема таких вчених, як О. О. Борисова, К. А. Розенблюм, А. І. Пшендін, А. Василенко, Е. С. Токаєв та ін. Детальний аналіз існуючих підходів до класифікації харчових продуктів для спортсменів провели Н. Притульська з колегами. Розробці інноваційних продуктів для спортивного харчування присвятили свої роботи Ю. И. Мотузка, Є. В. Бондаренко, Ю. Б. Міклашевська та ін.

Проте товарознавчих досліджень, присвячених проблемам формування та оцінки споживних властивостей продуктів спортивного харчування, недостатньо. Тому тема дипломної роботи, яка присвячена обґрунтуванню

етапів експертного оцінювання продуктів спортивного харчування, є актуальною.

Метою дипломної роботи є проведення експертного оцінювання споживних властивостей продуктів спортивного харчування на основі дослідження споживчих вимог до їх якості.

Об'єкт дослідження – протеїнові батончики для спортивного харчування.

Предмет дослідження – вимоги споживачів і тенденції споживання спортивного харчування; класифікаційні ознаки продуктів спортивного харчування; споживні властивості протеїнових батончиків для спортивного харчування та їх комплексна експертна оцінка.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити чинники формування ринку продуктів спортивного харчування і України;
- оцінити тенденції споживчого попиту та переваги споживання продуктів спортивного харчування;
- визначити особливості класифікації харчових продуктів для спортсменів;
- проаналізувати законодавче регулювання виробництва та обігу продуктів спортивного харчування;
- надати характеристику асортименту та функціональній цінності продуктів спортивного харчування;
- провести експертне оцінювання протеїнових батончиків за станом маркування та органолептичними властивостями;
- розробити методику експертного оцінювання батончиків для спортивного харчування за результатами аналізу споживчих переваг;
- провести ранжування показників споживних властивостей протеїнових батончиків;
- надати експертну оцінку споживних властивостей протеїнових батончиків для спортивного харчування.

Наукова новизна роботи полягає в обґрунтуванні методики комплексної оцінки властивостей протеїнових батончиків для спортивного харчування за показниками споживчих вимог. Вперше на основі експериментальних досліджень методом експертних оцінок проведено ранжування і встановлені коефіцієнти вагомості показників споживчих переваг протеїнових батончиків, які використано для розрахунку інтегрального показника їх відносної якості.

Практичне значення роботи полягає в тому, що встановлено комплекс споживчих вимог до протеїнових батончиків для спортивного харчування. Це дає можливість розробити єдиний підхід до експертного оцінювання споживчих властивостей спортивного харчування, визначити найбільш функціональний та привабливий для споживача продукт.

Методи дослідження: органолептичні, соціологічні, методи математичного моделювання та математико-статистичного оброблення результатів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломної роботи доповідалися й обговорювалися на IV Всеукраїнській конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні проблем розвитку підприємств харчової промисловості: теорія та практика», (м. Київ, НУХТ, 2016 р.) і опубліковані (С. 302-303).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти, нормативна документація, наукові публікації вітчизняних й зарубіжних вчених, матеріали наукових конференцій і досліджень, звіти та аналітичні матеріали офіційних статистичних збірників, наукова та навчальна література з заданої тематики.

Структура і обсяг роботи. Магістерська робота складається з вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел із 80 найменувань, 2 додатків. Робота викладена на 79 сторінках, містить 11 таблиць, 10 рисунків.

ВИСНОВКИ

1. Зазначено чинники, здатні гальмувати розвиток і конкурентоспроможність товарів спортивного харчування: низька свідомість потенційних споживачів про склад і технологію виробництва спортивного харчування; розповсюдження уявлень про шкідливість та «хімічне» походження продукції; недостатня чи недостовірна інформація про безпечність продукту; наявність у продажу підроблених продуктів або продуктів, що не задовольняють вимогам міжнародних стандартів; розвиток «сірого» ринку, тобто нелегального постачання відомих марок.

2. На основі аналізу сучасних тенденцій формування ринку продуктів спортивного харчування встановлено, що у зв'язку із зниженням купівельної спроможності споживачів змінилися тенденції споживання, зокрема, відбувся перехід на продукцію вітчизняних брендів. Деякі категорії споживачів відмовились від застосування широкого асортименту продуктів, віддали переваги продуктам з оптимальним складом та функціональними властивостями.

3. Проведено дослідження споживацьких переваг на ринку спортивного харчування м. Одеси за такими критеріями: контингент споживачів; частота споживання; причини споживання і причини відмови від споживання; асортиментні переваги; чинники вибору марки спортивного харчування.

4. На підставі системного аналізу джерел літератури встановили основні принципи класифікації харчових продуктів для спортсменів: за призначенням, за складом, за формою випуску, за функціональною дією на організм людини.

5. Проаналізовано сучасне законодавство України та країн ЄС щодо забезпечення безпечності та якості продуктів спортивного харчування. Визначено низку проблем, які необхідно вирішити вітчизняним виробникам, зокрема, проблему контролю безпечності, застосування харчових добавок,

генетично модифікованих організмів, екологічності, відповідності світовим вимогам шляхом розробки та впровадження інтегрованих систем керування.

6. Досліджено асортимент продуктів спортивного харчування, який поділяють на такі категорії: багаті на вуглеводи енергетичні продукти, вуглеводно-електролітні розчини, білки та білкові компоненти, біологічно-активні добавки до їжі (есенційні нутрієнти та інші).

7. Розроблено алгоритм експертного оцінювання продуктів спортивного харчування, який складається із наступних етапів: аналіз відповідності маркування; оцінювання поживної та енергетичної цінності продуктів; експертне оцінювання органолептичних властивостей; проведення опитування та встановлення споживчих переваг; розробка шкали оцінювання споживчих властивостей; ранжування показників; проведення комплексного експертного оцінювання.

8. Проведено аналіз маркування батончиків для спортивного харчування та зазначено, що найбільш повну інформацію відповідно до вимог нормативної документації надають вітчизняні виробники ТМ Power PRO. Упаковка продуктів MATRIX™ і PowerBar не містить даних українською мовою, що утруднює оцінку її відповідності та достовірності даних щодо продукту.

9. Результати оцінки маркування батончиків для спортивного харчування було узагальнено за допомогою розробленої нами шкали. Враховуючи достовірність і повноту інформації, продукти ТМ Power PRO отримали вищі загальні оцінки – 4,8 балів батончик Lady fitness та 4,08 балів батончик MIX.

10. Проведено дослідження органолептичних властивостей продуктів спортивного харчування, за результатами якого встановлено, що найкращими є MATRIX™ Pro 32 (4,83 бали) і MIX ТМ Power PRO (4,78 бали). Добру якість має продукт Protein-R ТМ REDIS NUTRITIE (4,29 бали). Гірше якість у батончиків Protein-R ТМ REDIS NUTRITIE (4,06 балів) і WHEYBAR-R Forte (3,9 балів).

11. Методом експертних оцінок за результатами опитування проведено ранжування і встановлено коефіцієнти вагомості показників споживчих

переваг: 1 ранг – уміст білку в одному батончику, коефіцієнт вагомості 0,28; 2 ранг – показники вітамінного і мінерального складу, коефіцієнт вагомості 0,21; 3 ранг – органолептичні властивості, коефіцієнт вагомості 0,20; 4 ранг – ергономічні показники, коефіцієнт вагомості 0,17; 5 ранг – економічні показники, коефіцієнт вагомості 0,14.

12. Проведено комплексне експертне оцінювання якості протеїнових батончиків за встановленими споживчими вимогами з використанням 5-бальної шкали. Встановлено, що найкращі споживні властивості мають батончик MATRIXTM Pro 32 (4,34 бали), батончик PROTEIN PLUS TM PowerBar (3,89 бали). вітчизняний батончик MIX TM Power PRO і румунський продукт Protein-R TM REDIS NUTRITIE отримали однакову оцінку за комплексом показників споживної властивості: 3,62 бали і 3,64 бали відповідно. Найнижче оцінено споживні властивості румунського продукту WHEYBAR-R Forte (3,09 бали)

13. Проведено розрахунки інтегрального показника відносної якості протеїнових батончиків та порівняльне оцінювання їх за встановленими шляхом опитування споживчими вимогами. Результати дослідження свідчать, що найбільш привабливими для споживача є протеїновий батончик MATRIXTM Pro 32 від OLIMP LABORATORIES (0,868). Продукт PROTEIN PLUS TM PowerBar підтвердив свою високу якість (0,777). Добрими властивостями характеризуються вітчизняний батончик MIX TM Power PRO (0,723) і румунський продукт Protein-R TM REDIS NUTRITIE (0,727). Найменшими значеннями інтегрального показника відносної якості відзначено румунський продукт WHEYBAR-R Forte (0,618).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про безпечність та якість харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 № 771/97- ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1988. – № 19. – Ст. 98. – (Редакція від 30.05.2011 р.).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів: Закон України від 22.07.2014 № 1602-VII. – Голос України від 19.09.2014 № 179.
3. Про затвердження Порядку віднесення харчових продуктів до категорії харчових продуктів для спеціального дієтичного споживання, функціональних харчових продуктів і дієтичних добавок та їх державної реєстрації : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.08.2013 р. № 767
4. Технічний регламент щодо правил маркування харчових продуктів : Наказ Держспоживстандарту України від 28.10.2010 № 487. – Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11.02.2011 р. № 183/18921.
5. Про затвердження тимчасових гігієнічних нормативів вмісту контамінантів хімічної і біологічної природи в біологічно активних добавках (ГН 4.4.8.073-2001) : Постанова Головного державного лікаря України від 2.04.2001 № 131.
6. О пищевых продуктах для особого диетического питания: Директива 2009/39/ЕС Европейского Парламента и Совета от 6 мая 2009 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.fsvps.ru/fsvps-docs/ru/laws/eu/2009-39-es.pdf>
7. О добавлении витаминов, минералов и других веществ в продукты питания : Регламент № 1925/2006 Европейского парламента и Совета Европейского Союза от 20 декабря 2006 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : docs.pravo.ru/document/view/32993585/
8. Про речовини, які можуть додаватися для спеціальних цілей у харчові продукти для особливого дієтичного харчування: Регламент №

953/2009 від 13.10.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.europa.eu/publication.../language-bg>.

9. Про заяви щодо поживної цінності та корисності для здоров'я харчових продуктів: Регламент ЄС № 1924/2006 від 20.12.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : old.minjust.gov.ua/file/31793.

10. Про надання споживачам інформації про харчову продукцію : Регламент (EU) №1169/2011 Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.milkiland.nl/upload/pdf/laws/es/ES_1169-2011_ukr.pdf.

11. Борисова О. О. Питание спортсменов: зарубежный опыт и практические рекомендации / О. О. Борисова. – М. : Советский спорт, 2007. – 132 с.

12. Василенко А. Тренинг, питание, спортивная фармакология в бодибилдинге / А. Василенко. – М. : Real Pump, 2004. – 224 с.

13. Волков Н. И. Эргогенные эффекты спортивного питания: научно-методические рекомендации для тренеров и спортивных врачей [Текст] / Н. И. Волков, В. И. Олейников. – М. : Спорт, 2016. – 100 с.

14. Волков Н. И. Биологически активные пищевые добавки в специализированном питании спортсменов / Н. И. Волков, В. И. Олейников. – М. : СпортАкадемПресс, 2005. – 78 с.

15. Горчакова Н. А. Фармакология спорта / Н. А. Горчакова, Я. С. Гудивок, Л. М. Гунина и др. – К. : Олимпийская литература, 2010. – 640 с.

16. Делавье Ф. Пищевые добавки для занимающихся спортом / Ф. Делавье, М. Гундиль. – М.: РИПОЛ классик, 2009. – 280 с.

17. Доронин А. Ф. Функциональное питание / А. Ф. Доронин, Б. А. Шендеров. – М. : ГРАНЬ, 2002. – 296 с.

18. Елисеева Л.Г. Товароведение и экспертиза продовольственных товаров / Л. Г. Елисеева. – М.: Международный центр финансово-экономического развития, 2005. – 800 с.

19. Кантере В. М., Матисон В. А., Фоменко М. А. Сенсорный анализ продуктов питания : монография. – М. : Типография РАСХН, 2003. – 400 с
20. Карелин А. О. Правильное питание при занятиях спортом и физкультурой / А. О. Карелин. – СПб. : Изд-во «Диля», 2005. – 256 с.
21. Квалиметрия и управление качеством в пищевой промышленности: учебник / Н. И. Дунченко, В. С. Кочетов, В. С. Янковская, А. А. Коренкова. – М. РГАУ – МСХА им. К. А. Тимирязева, 2010. – 217 с.
22. Нечаев А. П. Пищевая химия / А. П. Нечаев, С. Е. Траубенберг, А. А. Кочеткова и др. – СПб. : ГИОРД, 2012. – 672 с.
23. Николаева Л. Г. Дегустационный анализ пищевых продуктов / Л. Г. Николаева, А. Н. Елисеева. – М. : КолосС, 2003. – 342 с. Николаева М.А. Идентификация и обнаружение фальсификации продовольственных товаров: учебное пособие / Николаева М.А., Положишникова М.А. – М.: ИД «ФОРУМ» : ИНФРА-М, 2009. – 464 с.
24. Николаева М.А. Товарная экспертиза / М.А. Николаева. – М.: Деловая литература. – 1998. – 178 с.
25. Основи експертизи продовольчих товарів: навч. посіб. / В.Д. Малигіна, Л.Д. Титаренко, Л.В. Породіна, Г.О. Лихоніна, Н.Т. Лазарева, О.Ю. Холодова. – К. : Кондор, 2009. – 296 с.
26. Основи фізіології харчування : підручник / В.В. Дуденко, Л.Ф. Павлоцькая, В.С. Артеменко, М.В. Кривоносов, І.С. Кратенко. – Х. : Торнадо, 2003. – 407 с.
27. Пшендин А. И. Рациональное питание спортсменов. Для любителей и профессионалов / А. И. Пшендин. – СПб. : ГИОРД, 2002. – 160 с.
28. Родина Т. Г. Сенсорный анализ продовольственных товаров: учебник для студ. высш. учеб. заведений / Т. Г. Родина. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 208 с.
29. Розенблум К. А. Питание спортсменов. Руководство для профессиональной работы с физически подготовленными людьми; [пер. с англ. Н. А. Воронина]. – К. : Олимпийская литература, 2006. – 535 с.

30. Товароведение и экспертиза потребительских товаров: учебник / [Шевченко В.В., Ермилова И.А., Вытовтов А.А. и др.]; под ред. В.В. Шевченко. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 544 с.
31. Тутельян В.А. Микронутриенты в питании здорового и больного человека. / [В.А. Тутельян, В.Б. Спиричев, Б.П. Суханов, В.А. Кудашева]. – М.: Колос. – 2002. – 424 с.
32. Токаев Э. С. Технология продуктов спортивного питания / Э. С. Токаев, Р. Ю. Мироедов, Е. А. Некрасов, А. А. Хасанов. – М. : МГУПП, 2010. – 108 с.
33. Бондаренко Є. В. Формування споживних властивостей морозива для спортсменів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.18.15 / Є. В. Бондаренко ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2009. – 21 с.
34. Мотузка Ю. М. Управління якістю напоїв для спортсменів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.18.15 / Ю. М. Мотузка ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2005. – 28 с.
35. Міклашевська Ю. Б. Споживні властивості драгледодібних харчових продуктів для спортсменів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.18.15 / Ю. Б. Міклашевська; Київ. Нац. Торг.-екон. Ун-т. – К., 2015. – 32 с.
36. Петрова Е. И. Исследование и разработка технологии биопродукта для спортивного питания : автореф. дис. на соиск. степени канд. техн. наук : спец. 05.18.04 / Е. И. Петрова; Омск; Омский гос. Аграрн. Унт. – Омск, 2014. – 34 с.
37. Арансон М. В. Спортивное питание: состояние вопроса и актуальные проблемы / М. В. Арансон, С. Н. Португалов // Медико-биологические проблемы спорта. – 2013. № 4. – С. 33-37.
38. Белов Ю.П. Розробка та впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів НАССР / Ю. П. Белов // Світ якості України. - 2005. - № 2. - С. 42-45.

39. Бережной Н. Г. Роль современных методов сенсорного анализа при разработке и продвижении новых продуктов на рынке / Н. Г. Бережной // Молочная промышленность. – 2005. - №4. – С. 34-36.

40. Драчева Л. В. Спортивное питание – динамично развивающийся сегмент мирового продовольственного рынка / Л. В. Драчева // Материалы II Всероссийской науч.-практ. конф. «Спортивная медицина. Здоровье и физическая культура». – Сочи, 2011. – 150 с.

41. Дунченко Н. И., Игонина И.Н. Квалиметрическое прогнозирование показателей при разработке инновационных продуктов [Текст] / Н. И. Дунченко, И. Н. Игонина // Компетентность 8 (109). – 2013. – С. 38-41.

42. Дунченко Н. И., Игонина И. Н. Проектирование показателей качества новых продуктов на основе анкетирования потребителей [Текст] / Н. И. Дунченко, И. Н. Игонина // Компетентность. – 2013. – № 2. – С. 47-52.

43. Кириленко Н.М., Савчук А.А. Обеспечение качества и безопасности пищевой продукции как фактор конкурентоспособности для производителей / Н.М. Кириленко, А.А. Савчук // Современная торговля: теория, практика, перспективы развития : Материалы Первой международной инновационной научно-практической конференции [под общ. ред. С.В. Колобова]. – М. : Изд-во Московского гуманитарного университета, 2012. – С. 982-988.

44. Левченко О. К. Чем подкрепиться перед стартом? / О. К. Левченко // Торговое дело. – 2010. - № 8. – С. 46-49.

45. Лукьянчук Е. Рынок витаминов, минералов и диетических добавок: новые горизонты / Е. Лукьянчук // Аптека. – 2011. - № 40 (811). – С. 46-49.

46. Мартиненко Т. Лекарство от усталости / Т. Мартиненко // Брутто. – 2010. - № 4. – С. 14-17.

47. Міклашевська Ю., Хробатенко О. Законодавче регулювання виробництва та обігу харчових продуктів для спортсменів / Ю. Міклашевська, О. Хробатенко // Товари і ринки. – 2012. - №2. – С. 39-47.

48. Никитюк Д. Б. Минеральный состав углеводно-электролитных напитков, витаминно-минеральных комплексов и биологически активных

добавок для спортсменів / Д. Б. Никитюк, А. Л. Новошканов, С. В. Абросимова и др. // Вопросы питания. – 2012. – Том 81, № 4. – С. 71-76.

49. Одарченко А. М. Удосконалення споживчих властивостей протеїнових батончиків / А. М. Одарченко, Є. Б. Соколова, А. Г. Абабова // Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів : матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (16-18 березня 2016 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2016. – С. 265-267.

50. Пащенко В.Г. Аналіз асортименту харчових продуктів для спортсменів / В.Г. Пащенко, Л.І. Сєногонова, А.С. Становіхіна // Технологии и оборудование пищевых производств. – 2010. – № 6. – С. 39-42.

51. Притульська Н., Хробатенко О., Бондаренко Є. До проблеми класифікації харчових продуктів для спортсменів / Н. Притульська, О. Хробатенко, Є. Бондаренко // Товари і ринки, 2011. - № 2. – С.112-121.

52. Притульська Н. В., Антюшко Д. П., Мотузка Ю. М. Сучасні тенденції ринку спортивного харчування / Н. В. Притульська, Д. П. Антюшко, Ю. М. Мотузка // Харчова наука і технологія, 2012. - № 1 (18). – С. 49-52.

53. Притульська Н. В., Мотузка Ю. М., Антюшко Д. П. Сучасні підходи до розробки продуктів для спортсменів / Н. В. Притульська, Ю. М. Мотузка, Д. П. Антюшко// Товарознавчий вісник. – 2012. – Випуск 5. – С. 327-333.

54. Сабанчук С. Б., Неруца Л. В. Сучасні проблеми формування ринку спортивного харчування в Україні / С. Б. Сабанчук, Л. В. Неруца // Матеріали IV Всеукраїнської конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні проблеми розвитку підприємств харчової промисловості: теорія та практика», 24-25 листопада 2016 р. – К. : НУХТ, 2016. – С. 302-303.

55. Сілонова Н. Б., Мандрига А. О. Належна виробнича практика виробництва білкових мінерально-вітамінних добавок / Н. Б. Сілонова, А. О. Мандрига [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nd_2013_6_8.pdf

56. Токаев Э. С. Проблемы организации спортивного питания в подготовке спортсменов высокой квалификации / Э. С. Токаев // Пищевая промышленность. – 2004. – № 1. – С. 3-4.
57. Buford T. Energy and hydration / T. Buford, B Shelmadine, L. Redd, GHudson // Journal of International Society of Sports Science and Nutrition. – 2011. – Volume 8. – P. 74-81.
58. Smith A. Sport Nutrition: report highlights / A. Smith, N. Giffin // Medicine & Science in Sports & Exercise. – 2012. – Volume 44. – Issue 1. – P. 69-74.
59. Баженов Р. Спортивное питание: удар по мифам [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eda-life.ru/analytics/372/>.
60. Каталог харчових продуктів для спортсменів фірми "Вансітон". – Режим доступа : <http://www.delmas.kiev.ua/catalog/>.
61. Спортивне харчування Вансітон. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.vansiton.ua/delmas.html>.
62. Sports nutrition in Ukraine. GMID: глобальна база даних інформації про ринки (Euromonitor International) від 1.09.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.euromonitor.com/sports-nutrition-in-ukraine/report>.
63. Спортивне харчування ТМ «Вітапак». Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.vitapak.org/ua/
64. Сайт спортивного харчування, одягу, аксесуарів УкрАтлет [Електронний ресурс]. – Режим доступа : ukratlet.com/products/type/1/brand/82.
65. Офіційний сайт Universal Nutrition [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://www.universalnutrition.com/>
66. Офіційний сайт Optimum Nutrition [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://www.optimumnutrition.com/>
67. О компании BSN – спортивное питание [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.strongline.net/consalt/bsn.
68. Офіційний сайт Ultimate Nutrition [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://www.ultimatenutrition.com/>

69. Обзор спортивного питания Muscle Tech [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.sportwiki.to/MuscleTech
70. Обзор спортивного питания Twinlab [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.sportwikw.to/Twinlab
71. Интернет- магазин Power Team [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.food.powerteam.md/products/redis_nutritie/10
72. Интернет-магазин спортивного харчування «АтлетМаркет» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.AtletMarket.com.ua
73. Інформаційний портал Zoon [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.zoon.com.ua/Odessa/shops/type/sportivnoe_pitanie/
74. Интернет-магазин спортивного харчування [Электронный ресурс]. – Режим доступа : VitaMAN www.vitaman.ua
75. Интернет-магазин спортивного харчування SpartaSport [Электронный ресурс]. – Режим доступа : spartasport.com.ua/about
76. Магазин спортивного харчування MAXIMUM [Электронный ресурс]. – Режим доступа : nutrition-natural.com/index.php?route=information/contact
77. Магазины спортивного харчування Body Form [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.bodyform.com.ua/about.html
78. Магазин спортивного харчування № 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.msp.od.ua>
79. Александров А. В. Первый принцип GMP: постоянное совершенствование системы качества [Электронный ресурс]. – <http://www.gmpnews.ru/2011/07/pervyj-princip-gmp-postoyannoe-sovershenstvovanie-sistemy-kachestva/>.
80. Новая редакция EU GMP 2013 [Электронный ресурс]. – <http://www.gmpua.com/forum/viewtopic.php?f=1&t=7219>.